

## **ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ГААЗЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ «ПРО ЗАХИСТ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ» 1954 РОКУ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ**

***Пилипенко В. П.***

*доктор юридичних наук,  
заслужений юрист України,  
доцент кафедри міжнародних відносин  
Львівський університет бізнесу і права  
м. Львів, Україна*

Захист культурної спадщини України є надзвичайно важливим завданням, що має на меті збереження національної ідентичності та історичної пам'яті. В умовах триваючої російської агресії охорона культурних цінностей нашої держави набула особливого значення. Саме тому, своєчасна та ефективна імплементація Гаазької конвенції «Про захист культурних цінностей під час збройного конфлікту» 1954 року (надалі - Конвенція) та двох Протоколів до неї відіграє ключову роль у збереженні нашої культурної спадщини, що є унікальною та характеризує нас як окрему повноцінну європейську націю. Як справедливо відзначає Міністерство культури та стратегічних комунікацій України: «Україна, як сторона Гаазької конвенції та Другого протоколу, має досвід застосування цих міжнародно-правових інструментів для збереження своєї культурної спадщини під час війни» [1]

Насправді, якісна імплементація Україною Конвенції та Додаткових протоколів до неї стикається з низкою проблем, і особливо це стало очевидним у контексті триваючої російської агресії. Це і недостатнє законодавче врегулювання – хоча Україна ратифікувала Конвенцію та два її додаткові протоколи (1954, 1999), національне законодавство не повністю відповідає її вимогам. Це також і відсутність чітких механізмів притягнення до відповідальності за злочини проти культурної спадщини відповідно до норм міжнародного права – чинна редакція статті 438 Кримінального кодексу до цього час у не містить відповідного складу воєнного злочину[2].

Проте, виклики, з якими стикнулась Україна за роки війни свідчать, що іноді імплементаційні процедури щодо захисту культурних цінностей є неможливими навіть за бажання нашої держави. Окремі правові механізми, передбачені Конвенцією на практиці виявились неієдздатними, у зв'язку з чим виникає питання ефективності як самої Конвенції так і Додаткових протоколів до неї в сучасних реаліях збройних конфліктів ХХІ століття.

Наприклад – інститут Держави-покровительки. Це нейтральна держава, яка не бере участі у збройному конфлікті, але погоджується діяти як посередник і «контролер» за дотриманням Конвенції. До її повноважень належить, зокрема: контроль за виконанням зобов'язань щодо охорони культурних цінностей, сприяння комунікації між сторонами конфлікту, залучення міжнародних організацій (наприклад, ЮНЕСКО).

Порядок призначення Держави-покровительки врегульований у статті 21 Конвенції [3]. Він передбачає, що такого статусу заінтересована держава може набути лише за взаємною згодою сторін конфлікту. Проте, якщо сторони не можуть домовитися, держава-покровителька може бути призначена за допомогою третьої сторони, наприклад – Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ). Мусимо констатувати -за весь час існування конвенції, а це вже 70 років, призначення держави-покровительки для захисту культурних цінностей не відбулось жодного разу. Основною причиною є те, що воюючі сторони рідко можуть погодитися на спільного посередника.

Іншим механізмом Конвенції, який жодного разу не застосовувався на практиці через складність процедур реалізації є посада Генерального Комісара з захисту культурних цінностей. Стаття 4 Виконавчого Регламенту Конвенції передбачає, що держави можуть призначати такого комісара для нагляду за виконанням заходів із захисту культурних цінностей під час війни[4]. Він повинен координувати роботу між державними установами, збройними силами та міжнародними організаціями (наприклад, ЮНЕСКО). Серед його функцій також - проведення розслідувань випадків знищення чи пошкоджень культурних цінностей під час збройного конфлікту та підготовка відповідних звітів.

Проте, наразі не відомо жодного офіційного випадку призначення Генерального Комісара з захисту культурних цінностей відповідно до Конвенції 1954 року під час сучасних збройних конфліктів. Більш того, у ЮНЕСКО навіть відсутній список кандидатур, як це передбачено Конвенцією, які б теоретично могли бути призначеними на цю посаду. Тому, навіть якби Україна і звернулась офіційно із запитом до ЮНЕСКО щодо призначення Генерального комісара – виконати його було б неможливо.

Залишаються також відкритими і питання призначення спеціальних представників держави із захисту культурних цінностей як на власній так і на окупованих територіях (стаття 2 Виконавчого регламенту Конвенції) з огляду на невизначеність їх правового статусу та обсягу повноважень [4].

Така неможливість практичного застосування положень Конвенції, що була прийнята більш ніж 80 років тому може свідчити, що окремі її інститути вже стали такими собі «міжнародно-правовими архаїзмами» і не пройшли випробування часом і практикою.

Не зважаючи на ці проблемні питання практичної імплементації Конвенції, реалізація яких очевидно б сприяла більш ефективним заходам

щодо захисту культурних цінностей, Україна веде активну роботу щодо документування злочинів проти культурної спадщини та співпрацює з міжнародними структурами, зокрема із Комітетом з захисту культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (так званим Комітетом Другого протоколу) ЮНЕСКО та Міжнародним кримінальним судом.

Разом із цим, вищенаведене засвідчує необхідність модернізації існуючих Конвенційних механізмів щодо захисту культурних цінностей під час збройних конфліктів, а також пошук нових, дієвих та ефективних підходів які б сприяли реальному збереженню культурної спадщини держави, що потерпає від збройного конфлікту. Усе це зумовлює потребу фахової дискусії на міжнародному рівні.

### **Література:**

1. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14.05.1954. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_721#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_721#Text)

2. Культурна спадщина України: 70-річчя Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/kulturna-spadshhyna-ukrayiny-70-richchya-gaazkoyi-konvencziyi-pro-zahyst-kulturnyh-czinnostej-u-vypadku-zbrojnogo-konfliktu/>

3. Нормативно-правова база. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

4. The 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict and its two (1954 and 1999) Protocols: basic texts URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187580>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-490-3-25>

## **СУЧАСНІ НАПРЯМИ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ**

***Подобний О. О.***

*доктор юридичних наук, професор,  
завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики  
Міжнародний гуманітарний університет  
м. Одеса, Україна*

Згідно із чинною редакцією п. 21 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативним підрозділам для виконання завдань ОРД за наявності передбачених ст. 6 цього Закону підстав, зокрема, надається право безпосередньо проводити або ініціювати проведення кримінального аналізу [1].